

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Yn adrodd i	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad	29 Mehefin 2023
Pwnc	Asesiad Ansawdd Allanol o Gydymffurfiaeth gyda Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus
Pennaeth Gwasanaeth	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno canlyniad yr asesiad ansawdd allanol pum mlynedd ar gydymffurfiaeth gwasanaethau archwilio mewnol y Cyngor gyda Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus, ac fe'i cwblhawyd gan Gyngor Sir Y Fflint.	

1. CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) yn gofyn i adolygydd annibynnol cymwys, o du allan i'r sefydliad, gynnal asesiad allanol o'r holl wasanaethau archwilio mewnol o leiaf unwaith bob pum mlynedd.
- 1.2 Mae'r ddau ddull posibl ar gyfer asesiadau allanol sydd wedi'u nodi yn y Safonau yn cynnwys un ai asesiad allanol llawn neu hunanasesiad mewnol sy'n cael ei ddilysu gan adolygydd allanol.
- 1.3 Etholwyd aelodau o Grŵp Prif Archwilwyr Cymru i fabwysiadu'r dull hunanasesu, gydag aelod arall o'r Grŵp yn cwblhau'r dilysiad.
- 1.4 Bu i dîm o Gyngor Sir y Fflint, gan gynnwys y prif weithredwr archwilio a gefnogwyd gan y Prif Archwilydd, gwblhau'r dilysiad. Mae eu hadroddiad wedi'i atodi.
- 1.5 Roedd y dilysiad yn cadarnhau fod gwasanaeth archwilio mewnol Cyngor Sir Ynys Môn yn 'Cydymffurfio'n Gyffredinol' gyda'r gofynion. Mae 'Cydymffurfio'n Gyffredinol' yn adlewyrchu'r lefel uchaf o gydymffurfiaeth yn dilyn asesiad allanol.

2. ARGYMHELLIAD

- 2.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'n nodi'r sicrwydd a ddarparwyd gan ganlyniad yr asesiad ansawdd allanol ar gydymffurfiaeth y Cyngor gyda Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a gwblhawyd gan Gyngor Sir y Fflint.

Archwilio Mewnol Sir y Fflint

Sicrwydd:

Yn Cydymffurfio yn Gyffredinol: Mae'r arfarnwr wedi casglu bod strwythurau, polisïau a gweithdrefnau perthnasol y gwasanaeth archwilio mewnol, yn ogystal â'r prosesau a ddefnyddir i'w gweithredu, yn cydymffurfio â gofynion Safonau neu elfennau unigol y Cod Moeseg ym mhob agwedd o bwys. Ar gyfer yr adrannau a'r prif categorïau, mae hyn yn golygu bod cydymffurfiaeth gyffredinol â'r rhan fwyaf o'r Safonau a'r elfennau unigol yn y Cod Moeseg, a bod o leiaf rywfaint o gydymffurfiaeth â'r lleill, o fewn yr adran/categori. Efallai fod cyfleoedd sylweddol i wella, ond nid yw'r rhain yn cynrychioli sefyllfaoedd lle nad yw'r gwasanaeth wedi gweithredu Safonau'r Cod Moeseg, lle nad yw wedi'u gweithredu'n effeithiol, neu lle nad yw wedi cyflawni'r amcanion datganedig. Fel y nodir uchod, nid yw cydymffurfio'n gyffredinol yn golygu bod angen cydymffurfio'n gyfan gwbl/yn berffaith, y sefyllfa ddelfrydol, ymarfer llwyddiannus, ac ati.

Adroddiad Archwilio

Teitl: Aseiad Allanol Safonau
Archwilio Mewnol y Sector
Cyhoeddus – Gwasanaeth
Archwilio Mewnol Cyngor Sir
Ynys Môn

Dyddiad Cyhoeddi: 19 Mai 2023

Caiff gwaith Archwilio Mewnol ei wneud gan gydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus.

1.0 Rhagarweiniad

- 1.1 Daeth Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) i rym ar 1 Ebrill 2013 ac roeddent yn ei gwneud yn ofynnol bod aseiad allanol yn cael ei gynnal ar yr holl wasanaethau archwilio mewnol, o leiaf unwaith bob pum mlynedd gan adolygwr cymwys ac annibynnol o du allan i'r sefydliad. Mae'r safonau wedi'u hadolygu ers 01 Ebrill 2017 i gynnwys safonau rhyngwladol newydd a diwygiedig ac addasiadau dilynol i'r gofynion a'r dehongliadau ychwanegol i'r sector cyhoeddus. Mae'r aseiad allanol wedi'i feincnodi yn ôl safonau diwygiedig 2017.
- 1.2 Mae'r ddau ddull posib' o fynd ati i gynnal aseidiadau allanol a amlinellir yn y Safonau yn cynnwys naill ai aseiad allanol llawn neu hunanasesiad mewnol sy'n cael ei ddilysu wedyn gan adolygydd allanol.
- 1.3 Penderfynodd Aelodau Grŵp Prif Archwilwyr Mewnol Cymru (WCIAG) fabwysiadu'r dull hunanasesu gydag aelod arall o'r WCIAG yn gwneud y gwaith dilysu.

2.0 Diben

- 2.1 Diben yr aseiad allanol yw helpu i wella darpariaeth y gwasanaeth archwilio i Gyngor Sir Ynys Môn. Mae'r aseiad wedi'i fwriadu i fod yn broses gefnogol sy'n dynodi cyfleoedd i ddatblygu sy'n helpu yn y pen draw i wella gwerth y swyddogaeth archwilio.

3.0 Canlyniadau

- 3.1 Yn gryno, mae 304 o gwestiynau ar yr arfer orau yn hunanasesiad Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus. Cynhaliodd Pennaeth Archwilio a Risg adolygiad hunanasesu o gydymffurfiaeth â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus ym mis Medi 2022 i'w ddefnyddio fel sail i'r dilysiad allanol.
- 3.2 Ar ôl i Gyngor Sir y Fflint ddilysu'r aseiad, mae Gwasanaeth Archwilio Mewnol Cyngor Sir Ynys Môn yn '**Cydymffurfio yn Gyffredinol**' â'r gofynion. 'Cydymffurfio yn Gyffredinol' yw'r lefel uchaf o gydymffurfiaeth yn dilyn aseiad allanol.

4.0 Effaith diffyg cydymffurfio a chamau i'w cymryd i sicrhau cydymffurfiaeth

- 4.1 Mae'n rhaid datgelu unrhyw ddiffyg cydymffurfio â'r Safonau a'u heffaith i Uwch Reolwyr a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Un maes o gydymffurfiaeth rannol a welwyd yn yr aseiad ansawdd allanol, ac mae manylion hwn yn Adran 5. Yn gyffredinol, mae Gwasanaeth Archwilio Mewnol Cyngor Sir Ynys Môn yn cydymffurfio â'r Safonau ym mhob maes arwyddocaol ac yn gweithredu'n annibynnol ac yn wrthrychol.

5.0 Cynllun Camau Gwella

Rhif	Cysylltiad â Hunanasesiad PSIAS / Safonau PSIAS a'r Fframwaith Arferion Proffesiynol Rhyngwladol	Maes Gwella
1.	Safon 1311 PSIAS – Aseidiadau Mewnol	<p>Mae Safon 1311 PSIAS yn ei gwneud yn ofynnol i aseidiadau mewnol gael eu gwneud yn rhan o'r Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella (QAIP) sy'n cynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Monitro perfformiad gweithgarwch mewnol yn barhaus. • Hunanasesiadau neu aseidiadau achlysurol gan unigolion eraill o fewn y sefydliad sy'n meddu ar wybodaeth ddigonol am arferion archwilio mewnol. <p>Er bod tystiolaeth a ddarparwyd i gefnogi cwestiynau 102–111 hunanasesiad PSIAS yn awgrymu bod gwaith monitro parhaus yn cael ei wneud ar weithgarwch archwilio mewnol, nid oes unrhyw dystiolaeth wedi'i darparu (h.y. wedi cynnal hunanasesiadau rhwng aseidiadau ansawdd allanol) i gadarnhau bod hunanasesiadau achlysurol wedi'u cynnal.</p> <p>Er bod gwaith monitro perfformiad parhaus yn canolbwyntio yn gyffredinol ar safonau perfformiad o fewn PSIAS, mae cwmpas hunanasesiadau achlysurol yn ehangach, wrth ystyried cydymffurfiaeth â Chenhadaeth a Diffiniad Archwilio Mewnol, Egwyddorion Craidd Ymarfer Archwilio Mewnol, y Cod Moeseg a'r Safonau Priodoledd.</p> <p>Dylid darparu tystiolaeth o hunanasesiadau achlysurol gan ddefnyddio templed hunanasesiad PSIAS. Dylid cyflwyno adroddiad ar ganlyniadau'r hunanasesiad i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ynghyd ag unrhyw gynlluniau gweithredu i fynd i'r afael â meysydd gwella dynodedig.</p>

6.0 Awgrymiadau Arferion Gorau

6.1 Rydym wedi manteisio ar y cyfle i gynnwys ambell awgrym am arferion gorau. Mae'r rhain yn seiliedig ar ganllawiau a ddarparwyd yn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a chanllawiau gan Sefydliad yr Archwilwyr Mewnol. Er nad yw'r camau hyn efallai wedi'u nodi yn safonau PSIAS na Nodyn Cymhwyso Llywodraeth Lleol (LGAN), maent yn gyfleoedd i ddatblygu ac ystyryr y byddai eu gweithredu'n cefnogi gwelliant parhaus.

Rhif	Cysylltiad â Hunanasesiad PSIAS / Safonau PSIAS a'r Fframwaith Arferion Proffesiynol Rhyngwladol	Awgrymiadau Arferion Gorau
1.	Hunanasesiad PSIAS (Cwestiwn 30)	<p>Mae templed hunanasesiad PSIAS yn cadarnhau bod angen i'r Siarter Archwilio Mewnol ddiffinio'r term 'Bwrdd', gan ddweud bod disgwyl i'r pwyllgor archwilio gyflawni swyddogaeth y bwrdd yn y rhan fwyaf o achosion¹.</p> <p>Er bod gan Bennaeth Archwilio a Risg (PAR) swyddogaeth adrodd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, mae Siarter Archwilio Mewnol Ynys Môn ar hyn o bryd yn diffinio'r 'Bwrdd' fel y 'Weithrediaeth'.</p> <p>Byddem yn awgrymu diweddarau'r Siarter Archwilio Mewnol i adlewyrchu'r swyddogaeth adrodd, gan nodi'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fel y Bwrdd.</p>
2.	Canllaw Gweithredu'r Fframwaith Arferion Proffesiynol Rhyngwladol (IPPF), Safon 1111 – Rhyngweithio Uniongyrchol â'r Bwrdd	<p>Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg (PAR) wedi cadarnhau bod cylch gorchwyl Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Ynys Môn yn cyfeirio at gwmpas am gyfarfod preifat blynyddol rhwng y PAR a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ond nid yw'r sesiynau preifat hyn yn cael eu cynnal ar hyn o bryd.</p> <p>Er nad yw'n ofynnol yn y PSIAS ac nad yw'r LGAN yn cyfeirio ato, mae Canllaw Gweithredu'r IPPF ar gyfer Safon 1111, Rhyngweithio Uniongyrchol â'r Bwrdd, yn awgrymu cynnal cyfarfod preifat blynyddol rhwng y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r Prif Weithredwr Archwilio heb Uwch Reolwyr yn bresennol.</p> <p>Byddai cyfarfod preifat yn gyfle i drafod materion neu bynciau sensitif sy'n wynebu'r gwasanaeth archwilio mewnol neu'r sefydliad. Mae sesiynau preifat yn caniatáu i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ofyn cwestiynau sy'n ehangach na'r cynllun archwilio mewnol a chael golwg ddefnyddiol ar bethau gan y Pennaeth Archwilio. Roedd trafod â Chadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn rhan o'r broses asesu allanol yn awgrymu bod awch am gyfarfod preifat blynyddol.</p>

¹ Mae LGAN Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) yn awgrymu, mewn achosion lle mae angen penderfynu pa grŵp i'w ddiffinio fel y 'Bwrdd', y gallai Prif Weithredwyr Archwilio adolygu cylch gorchwyl pob grŵp perthnasol a mapio canlyniadau'r adolygiad i'r PSIAS a'r safonau hynny sy'n cyfeirio at y Bwrdd (LGAN CIPFA, Pennod 3, t.13).

Rhif	Cysylltiad â Hunanasesiad PSIAS / Safonau PSIAS a'r Fframwaith Arferion Proffesiynol Rhyngwladol	Awgrymiadau Arferion Gorau
3.	Safon 1110 PSIAS – Annibyniaeth Sefydliadol	<p>Mae Safon 1110 PSIAS yn mynnu bod y Prif Weithredwr Archwilio'n cadarnhau annibyniaeth sefydliadol y gweithgarwch archwilio mewnol i'r Bwrdd o leiaf unwaith y flwyddyn.</p> <p>Mae tystiolaeth i gefnogi Cwestiwn 154 yn yr hunanasesiad PSIAS yn datgan bod 'annibyniaeth y gweithgarwch archwilio mewnol wedi'i gynnwys yn y Siarter a'r Adroddiad Blynyddol, sy'n mynd ger bron y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio bob blwyddyn'. Er hynny, ni welwyd unrhyw gyfeiriad at annibyniaeth y gweithgarwch archwilio mewnol wrth adolygu Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol 2021–22.</p> <p>Er bod y Siarter Archwilio Mewnol yn diffinio sut mae sefydlu a chynnal annibyniaeth archwilio mewnol, mae'n ofynnol hefyd i'r Prif Weithredwr Archwilio gadarnhau annibyniaeth sefydliadol i'r Bwrdd, o leiaf unwaith y flwyddyn (Safon 1110 PSIAS). Er nad yw'r PSIAS na'r LGAN yn nodi'n benodol y dylid cadarnhau annibyniaeth sefydliadol yn adroddiad blynyddol archwilio mewnol, dyna fyddai'r arfer orau a byddai'n cyd-fynd â'r ffordd mae awdurdodau lleol eraill yn cadarnhau eu hannibyniaeth sefydliadol.</p>
4.	Hunanasesiad PSIAS (Cwestiwn 153)	<p>Mae templed hunanasesiad PSIAS yn cadarnhau bod angen i'r cynllun yn seiliedig ar risg gynnwys dull sydd wedi'i ddatblygu'n ddigonol o ddefnyddio ffynonellau sicrwydd eraill ac unrhyw waith y gallai fod ei angen i wneud y ffynonellau hynny'n ddibynadwy.</p> <p>Mae'r PAR wedi cadarnhau bod map sicrwydd wrthi'n cael ei ddatblygu. Mae'r drydedd llinell sicrwydd wedi'i llenwi ac mae'r map sicrwydd gan y Tîm Perfformiad ar hyn o bryd, er mwyn gallu llenwi'r llinell gyntaf a'r ail linell sicrwydd.</p> <p>Er bod prosesau cyfredol i ddatblygu'r cynllun archwilio mewnol ar sail risg yn cydymffurfio â'r PSIAS, byddai cwblhau map sicrwydd yn sicrhau bod unrhyw fylchau sicrwydd neu unrhyw feysydd lle mae gor-sicrwydd yn fwy amlwg.</p>

7.0 Rhestr Ddosbarthu

Enw	Teitl Swydd
Marion Pryor	Pennaeth Archwilio a Risg, Cyngor Sir Ynys Môn
Marc Jones	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151, Cyngor Sir Ynys Môn
Dilwyn Evans	Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, Cyngor Sir Ynys Môn